

Hieronder een aflevering uit een serie over bomen die Koos van Zomeren schreef in NRC Handelsblad. Die serie is inmiddels als boek verschenen bij de Arbeiderspers met als titel: *Het bomenboek*. Dit verhaal is gebaseerd op informatie van Rob Chrispijn, van wie ook het naschrift is.

DE ONMISBARE PADDENSTOEL

Het was al een paar dagen droog weer met een wat schrale wind, niet bepaald bevorderlijk voor paddenstoelen. Toch noteerde ik in korte tijd twintig soorten. Ze werden stuk voor stuk op naam gebracht door Rob Chrispijn. Leemkelkje, geweizwammetje, braakrussula, aardappelbovist, muizenstaartzwammetje – steeds vergezeld van een opmerking over zeldzaamheid of leefwijze.

Zo liepen we een paar lanen af op landgoed Overcinge bij Havelte. “Waarom”, vroeg ik op een gegeven moment, “lopen we niet dwars door het bos?” “Omdat we er dan lang niet zoveel zouden zien.” “En is dat zorgelijk?” “Als je iets van paddenstoelen weet”, zei Chrispijn, “is dat inderdaad zorgelijk.”

De paddenstoel of zwam is het zichtbare vruchtlichaam van een organisme dat mycelium of zwamvlok wordt genoemd. Het bestaat uit een ijl en dikwijls zeer uitgebreid netwerk van draden en zit onder de grond of binnenin een boom. Omdat dit organisme geen bladgroen heeft, kan het niet op de gewone plantaardige manier in zijn energiebehoefte voorzien. In de wereld van de paddenstoel zijn voor dit probleem drie oplossingen gevonden.

De mycorrhiza-soorten associëren zich op de meest intieme wijze met bomen. Zij schuiven hun schimmeldraden als kousjes om de uiteinden van haarwortels – en de boom laat dat toe, hij weet dat het goed is (voor een parasiet zou hij zich onmiddellijk proberen af te sluiten).

Op deze manier kan het bereik van een wortelstelsel met wel een factor tien worden vergroot. De boom krijgt extra water, mét de daarin opgeloste voedingsstoffen, en betaalt daarvoor met suikers. Een mooi voorbeeld van symbiose, een samenwerking met wederzijds voordeel. Dit zijn de symbionten.

Een andere groep paddenstoelen leeft van wat bomen zoal op de grond laten vallen (de strooisellaag). Dit zijn de saprofieten. Zij beheersen een van de moeilijkste kunstjes in de natuur: de afbraak van cellulose en lignine. Hun sloopwerk levert de bouwstenen op waarmee hogere planten weer aan de slag kunnen.

En tot slot zijn er paddenstoelen (maar dan meestal zonder steel, zodat we eerder van zwammen spreken) die rechtstreeks aanvallen op dood of levend hout. In geval van levend hout is dat een vorm van parasitisme. Zij leven ten koste van de boom. Doorgaans wordt dan gezegd dat het bomen betreft die toch al verzwakt waren. Maar oorzaak en gevolg zijn moeilijk van elkaar te scheiden. In ieder geval kun je je verbazen over de haast waarmee een reuzenzwam een boom, en daarmee uiteindelijk ook zichzelf, om zeep helpt.

Bezie je nu de totale chemie van bomen en bossen, dan kan de betekenis van paddenstoelen moeilijk worden overschat. Zonder paddenstoelen zou de kringloop terstond stagneren.

Paddenstoelen vormen een onmisbare schakel tussen dood hout en levende organismen (zoals bomen).

In dit verband verwees Chrispijn bij herhaling naar de cantharel – vroeger heel algemeen, nu nagenoeg verdwenen. Zo is het al meer soorten vergaan.

Het verschijnen en verdwijnen van paddenstoelen is nog steeds met raadselen omkleed. Maar van twee fenomenen staat vast dat ze een negatief effect hebben: paddenstoelen zijn slecht bestand tegen de stikstof uit onze met meststoffen bezwangerde lucht én ze worden zeldzamer naarmate de strooisellaag in bossen dikker wordt (wat op zichzelf weer met stikstofdepositie kan samenhangen).

Intussen telt ons land nog altijd zo'n vierduizend soorten, een veelvoud van het aantal hogere planten.

“Een enorme voorraadschuur”, zei Chrispijn, “gigantisch! En volstrekt onvoorspelbaar; je weet nooit waar ze opduiken en wanneer ze opduiken. Het houdt maar niet op!”

Een van de aardige kanten van paddenstoelen is dat de kennis ervan voor een groot deel bij amateurs berust (ik bedoel liefhebbers, ik bedoel niet-professionals). Chrispijn zelf (62) bijvoorbeeld is tekstschrijver. “Sinds ik aan paddenstoelen doe”, zei hij, “is Nederland voor mij een stuk spannender geworden.”

Bij wijze van naschrift:

Omdat het maar eens in de honderd jaar zou zijn, stemde Koos van Zomeren toe om, bij wijze van column, een artikel van zijn hand in Coolia te publiceren. Hij wilde dan wel met iemand praten die hem het een en ander over paddenstoelen kon vertellen. Omdat ik een bewonderaar ben van zijn werk bood ik me meteen aan als gesprekspartner. Het was interessant om te zien hoe een schrijver als hij te werk gaat. Tijdens een rondwandeling van drie kwartier op landgoed Overcinge bij Havelte vroeg hij weinig. Maar later in het café bleek uit zijn gerichte vragen dat hij goed geluisterd had en zich snel een beeld kon vormen. Maar dat was van iemand van zijn kaliber ook wel te verwachten. Behalve als romanschrijver staat hij vooral bekend om zijn prachtige vogelportretten. Voor Coolialezers bevat zijn stuk waarschijnlijk niet zo veel nieuws, maar misschien vond u het toch boeiend om te lezen wat een betrekkelijke buitenstaander op te merken heeft over organismen waar wij zozeer ons hart aan verpand hebben!

Rob Chrispijn

